

Motion till riksdagen

1989/90:Ub819

av Ann-Cathrine Haglund m.fl. (m)

Gymnasieskolan

Gymnasieskolan

De flesta ungdomar fortsätter efter genomgången grundskola sina studier i gymnasieskolan. Reformeringen av skolsystemet och arbetslivets krav på utbildning har lett till att ungdomarna insett att stora delar av arbetsmarknaden inte står öppen för den som saknar utbildning. Samtidigt känner många elever leda inför fortsatt skolgång och längtar ut till ett riktigt arbete.

Gymnasieskolan står inför utmaningen att dels förse den högre utbildningen med studerande som har tillräckliga förkunskaper för fortsatta teoretiska studier, dels förmedla en grundläggande yrkesutbildning som är i takt med utvecklingen i arbetslivet.

Även för gymnasieskolans del skärps kraven på utbildningens kvalitet till följd av den ökade internationaliseringen och den snabba tekniska utvecklingen.

Förberedelser äger rum inför en planerad omfattande förändring av gymnasieskolan på 1990-talet. Remissarbetet om gymnasiets framtida organisation är avslutat. Försöksverksamhet med treårig yrkesinriktad utbildning pågår.

I samband med att regeringen avger sin proposition om ny gymnasieutbildning till riksdagen får vi anledning att återkomma med våra förslag när det gäller gymnasieskolan. Vi vill dock redan nu slå fast vissa principer.

Gymnasieskolan har hittills varit uppdelad på en studieförberedande och en yrkesinriktad utbildning. Enligt vår mening är det inte möjligt att nå båda dessa mål i en så sammanhållen skola som nu diskuteras. Den tid som står till buds för studier är för begränsad. Om gymnasieutbildningen blir ett "både-och", kommer detta med nödvändighet att innebära att kraven på kvalitet sänks.

Vi har alltid med kraft hävdats kvalitetsaspekterna i all utbildning. Dessa måste väga tungt även när det gäller utformningen av den framtida gymnasieskolan.

Moderat gymnasieutbildning

Den frivilliga gymnasieutbildningen måste enligt vår mening syfta till att ge eleverna:

- en god grund för högre teoretiska studier.
- en god grund för mer avancerad yrkesutbildning.
- en god grund för yrkesverksamhet direkt efter avslutad utbildning.

Tydligt inriktade utbildningslinjer har viktiga fördelar. Eleverna blir motive-
rade av att se ett direkt samband mellan utbildningen och det mål den syftar
till. Att lära sig något område riktigt grundligt är, enligt vår mening, en
bättre bas för kommande fort- och vidareutbildning än ytliga kunskaper från
flera områden. Det är därför varken möjligt eller önskvärt att i en och
samma utbildning nå samtliga ovan angivna mål.

Ett tidigt utbildningsval får emellertid inte innebära låsningar för framtiden.
Ett felaktigt val måste kunna rättas till. Goda möjligheter till komplet-
tering skall finnas för den som senare vill ändra inriktning eller bättra på sina
kunskaper.

Förkunskapskrav och antagningssystem

I dag ger genomgången grundskola rätt att oberoende av betyg antas till vil-
ken gymnasielinje som helst. Bara när det är fler sökande än antalet platser
spelar den sammanlagda betygspoängen roll. Resultatet är att många elever
kommer in på en viss linje, men att de sedan upptäcker att deras förkunskaper
inte räcker. Det studieavbrott som oftast följer på detta innebär ett av-
bräck för den enskilde samtidigt som en utbildningsplats går förlorad.

Det är ärligare mot eleverna att tydligt deklarerat att vissa kunskaper och
färdigheter är nödvändiga för fortsatta studier. Därför skall krav på förkun-
skaper uppställas till de olika gymnasielinjerna. Kraven hjälper eleverna att
förbereda sig för vad de senare kommer att möta. Kraven bör kunna formuleras
som genomsnittsbetyg, lägsta betyg i vissa ämnen och i vissa fall genom-
gången tillvalskurs.

Antagningssystemet till högskolan måste utformas så att det stimulerar
gymnasieeleverna att välja den gymnasieutbildning som bäst förbereder dem
för högre studier. Dagens taktiktänkande kan elimineras med det antag-
ningssystem vi föreslagit i vår motion om högskoleutbildningen.

Gymnasieskolans yrkesutbildning

Vi har tidigare anfört flera invändningar mot försöksverksamheten med en
reformerad gymnasial yrkesutbildning.

Den modell som skisseras innehåller schabloniseringar, där ingen egentlig
hänsyn tas till de olika yrkesutbildningarnas speciella karaktär och behov av
olika längd på utbildningen.

De arbetsplatsanknutna inslagen riskerar att bli en förlängd praktisk yr-
kesorientering. Förlängningen av utbildningstiden tar inte hänsyn till de
olika utbildningarnas faktiska behov av ytterligare undervisningstid. Inslagen
av allmänna ämnen tycks mera vara inriktad på att ge eleverna allmän
behörighet för högskolestudier än att ge eleverna den undervisning de behö-
ver för att bli skickliga och kompetenta yrkesutövare.

Regeringens fixering vid tanken på att snart sagt alla skall ha allmän behö-
righet för högskolestudier är cynisk gentemot de studerande. Dessa får fel-

aktig information om de krav högre studier normalt ställer. Dessutom riskerar även gymnasieutbildningen att bli kvalitativt sämre, eftersom tillräcklig tid inte kan avsättas för linjens huvudämnen.

Önskemålet om allmän behörighet till högskolestudier kan i stället lösas genom generösa kompletteringsmöjligheter för dem som senare önskar genomgå en högskoleutbildning.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen åter en utvidgning av försöksverksamheten. Det är då inte längre korrekt att beskriva utbildningen som försöksutbildning. Det är snarare fråga om den första fasen i en omläggning och förlängning av utbildningen. Detta sker utan att riksdagen beretts möjlighet att ta ställning till en över hela linjen treårig gymnasieutbildning. Inte heller har kostnaderna redovisats för en fullt genomförd reform.

Fler än vi anförde kritik mot att det ursprungliga förslaget väcktes sent och att försöksverksamheten därmed riskerade att bli illa förberedd. Vi kan i efterhand konstatera att farhagorna besannats. Nya elevgrupper skall med regeringens förslag lockas till en utbildning vars förutsättningar är oklara.

Den grundläggande kritik som vi anförde mot förslaget kvarstår fortfarande:

- Den yrkesinriktade utbildningen skall utformas efter de krav yrket ställer. Detta gäller inte minst de allmänna ämnena som måste väljas så att de stödjer den valda yrkesinriktningen.
- Att lära sig olika yrken kräver olika tid. Därför måste utbildningstiden variera med de olika yrkenas krav.
- Inga kostnadsberäkningar har redovisats för en fullt utbyggd verksamhet. Vi beräknade kostnaderna vid starten till 3-4 miljarder kronor. Nu kan vi konstatera att de troligen blir över 10 miljarder kronor – sannolikt nära 15.

Av de skäl som ovan angivits bör ingen utvidgning ske av försöken med en treårig yrkesinriktad gymnasieutbildning.

Den nu pågående försöksverksamheten med treårig yrkesinriktad utbildning samt de förslag till förändring av studievägsstrukturen i gymnasieskolan som gäller såväl yrkesinriktade som studieförberedande linjer öppnar vägen för att diskutera nya lösningar.

Såväl remissvar som erfarenheter från försöksverksamheten ger anledning att aktualisera andra lösningar än de som hittills varit under övervägande.

Vi har för vår del i återkommande förslag redovisat en uppläggning som bygger på ett stort engagemang från arbetslivets sida och på elevernas deltagande i produktionen vilken vi valt att benämna ny lärlingsutbildning. Dessa förslag har avvisats trots sina obestridliga fördelar. Vi anser att det i en sammanvägning av olika alternativ finns anledning att återkomma till våra förslag om en brett upplagd utbildning med de utgångspunkter vi tidigare skisserat.

Vi hänvisar till de förslag vi framfört i tidigare motioner och redovisar här endast de riktlinjer för en yrkesinriktad utbildning som vi anser bör vara vägledande för det fortsatta arbetet:

- Ersättning skall ges för produktiva insatser.
- Särskilt avtal bör övervägas rörande denna kategoris ställning från arbetsrättsliga utgångspunkter.

- Utbildningen skall ha en effektiv och omfattande anknytning till det praktiska arbetslivet där eleven bereds tillfälle att aktivt delta i produktionen.
- Stor hänsyn skall tas till de speciella krav och behov som gäller för respektive yrke och bransch vid utformningen av kurs- och timplaner.
- Undervisningen skall bestå av för utbildningslinjen specifika allmänna ämnen, fackteori och arbetsteknik.
- Utbildningen skall kunna variera mellan två och fyra år beroende på inriktning. Huvuddelen av utbildningstiden förläggs till arbetsplatser. I skolan undervisas eleven i allmänna ämnen, fackteori och arbetsteknik.
- Särskilda utbildningsplaner upprättas för varje yrke. Riksdagen fastställer de allmänna riktlinjerna.
- Eleverna erhåller betyg och bevis över genomgången utbildning. Graderade betyg skall, enligt vår mening, ges också i yrkesämnena. Detta gäller även för de kompetensbevis som skall ges efter genomgången s.k. modul i den nu pågående försöksverksamheten.
- Företag som vill inrätta utbildningsplatser måste ha möjlighet att klara sina åtaganden. En handledarutbildning skall erbjudas de personer inom företagen som engageras i dessa uppgifter.

Den allt snabbare tekniska utvecklingen av arbetsmarknaden ställer för varje yrke och bransch ökade krav på kvalitativt goda och omfattande kunskaper i olika allmänna ämnen. Det går därför inte att schablonmässigt för all yrkesutbildning fastställa ett block av sådana ämnen med likartat innehåll. Varje yrkesutbildning måste ges de allmänna ämnen och den inriktning som är specifikt nödvändig för just den utbildningen.

All yrkesutbildning kräver inte samma utbildningstid. En generell förlängning av gymnasieskolans yrkesutbildning till tre år kan därför synas onödig. Avgörande måste härvidlag vara det faktiska behovet av att nå en kvalitativt god yrkeskunskap. Utbildningstiden måste därför kunna variera med de olika yrkenas krav.

Yrkesutbildningen måste självfallet kompletteras med traditionell och i huvudsak skolförlagd yrkesutbildning för yrkesområden och på orter där på grund av givna förutsättningar inga andra alternativ kan erbjudas.

Studieförberedande gymnasieutbildning

De treåriga teoretiska linjernas organisation och innehåll behöver inte radikalt förändras. De förändringar som aviserats bör inriktas på en revidering av kurs- och timplaner. Så att linjernas högskoleförberedande karaktär än mer betonas.

Det är exempelvis viktigare att språkutbildningen förstärks än att praktikinlag införs som obligatorium. Den kommande internationaliseringen inom högskoleutbildningen, liksom behovet att kunna utnyttja utländsk facklitteratur i undervisningen, kommer att ställa stora krav på goda språkkunskaper inte bara i engelska.

Ett litet land som Sverige är mycket beroende av utrikeshandel och andra kontakter, inte minst kulturella, med andra länder. Vi måste själva skaffa oss förutsättningar för internationell kommunikation om vi skall kunna tillgo-

dose behovet av internationellt utbyte av kunskap och erfarenhet från andra länder.

Elevernas valmöjligheter bör förbättras inom respektive linjes kurs- och timplan. Elevernas fallenhet och intresse måste kunna få genomslag i utbildningen. Fördjupning inom områden man själv valt, leder till motiverade studier och goda kunskaper.

Kvalitetsaspekten skall hävdas när det gäller tillvalen. Betyg skall ges även i tillvalsämnen. Betygen skall vara graderade och redovisa inhämtade kunskaper. Vid en eventuell modulindelning av kurserna skall graderade betyg ges för varje modul.

Elever med intresse för idrott och estetiska ämnen kan med timplanejämkning få fem veckotimmar för studier i sitt specialintresse. Samma möjlighet till jämkning av timplanen bör ges så att elev med intresse för ett läroämne, t.ex. matematik, fysik och språk, får möjlighet att bedriva fördjupade studier i detta ämne.

Vi anser också att specialgymnasier för teoretiska ämnen bör inrättas i likhet med de s.k. idrottsgymnasierna, t.ex. språkgymnasier. Dessa bör bli rikskryterande i likhet med idrottsgymnasierna.

Fristående skolor på gymnasial nivå

Vi har i vår motion om rätten att välja skola framhållit betydelsen av att elever ges möjlighet att själva välja skola – fristående skola eller skola inom det allmänna skolväsendet.

Ett elevrelaterat statsbidragssystem där statsbidraget följer eleven till den skola han eller hon väljer, skulle innebära en stimulans för fristående skolor och för skolor med speciell inriktning på exempelvis språk och matematik.

Mångfalden och valfriheten skulle öka för elever och föräldrar. Samtidigt skulle den pedagogiska debatten och utvecklingen stimuleras. Konkurrensen mellan olika skolor skulle bidra till en positiv förändring av skolan.

Av samma skäl bör valmöjligheter också finnas för den som studerar på gymnasienivå. Vi anser att bidragsreglerna för gymnasieskolan skall utformas på samma sätt som vi föreslår för grundskolan. Det innebär att bidraget skall följa elevernas val av skola och att elevens rätt att välja skola skall slås fast.

Vissa övriga frågor

Studiehjälp

Mot bakgrund av den ökade internationaliseringen blir det allt vanligare att även gymnasieelever studerar ett år utomlands. Vi föreslår i vår motion rörande studiestöd att studiehjälp bör följa eleven vid studier utomlands på gymnasial nivå samt att riksdagen för detta ändamål anvisar 35 miljoner kronor.

Kombination med specialidrott

Mot. 1989/90

Ub819

Vi föreslår i likhet med SÖ en utökning av verksamheten med specialidrott vid de s.k. idrottsgymnasierna från 700 intagningsplatser till 800. Det är viktigt för ungdomar att kunna förena idrottande på elitnivå med gymnasiestudier.

Teknikerutbildning

Regeringen föreslår att försöksverksamhet med ettårig teknikerutbildning, som bygger på tre årskurser av teknisk linje, skall ske både inom gymnasieskolans och högskolans ramar.

Vi har i vår motion angående vissa högskolefrågor föreslagit att en teknikerutbildning av detta slag skall hänföras till gymnasieskolan. Vi avvisar förslaget att förlägga den ettåriga försöksutbildningen av tekniker till högskolan.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om gymnasieskolans inriktning,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kraven på förkunskaper,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om riktlinjer för den gymnasiala yrkesutbildningen,
4. att riksdagen hos regeringen begär förslag till förändringar av kurs- och timplaner i enlighet med vad i motionen anförts,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behov av ökade valmöjligheter,
6. att riksdagen beslutar att betyg skall ges i tillvalsämnen i enlighet med vad i motionen anförts,
7. att riksdagen beslutar att specialgymnasier bör kunna inrättas i enlighet med vad i motionen anförts,
8. att riksdagen hos regeringen begär förslag till bidragssystem för fristående skolor på gymnasial nivå i enlighet med vad i motionen anförts,
9. att riksdagen beslutar att antalet intagningsplatser vid idrottsgymnasierna ökas till 800,
10. att riksdagen beslutar att försöksverksamheten med ettårig utbildning för tekniker skall förläggas till gymnasieskolan.

Stockholm den 25 januari 1990

Mot. 1989/90

Ub819

Ann-Cathrine Haglund (m)

Birgitta Rydle (m)

Ulf Melin (m)

Birgit Henriksson (m)

Göran Allmér (m)

Birger Hagård (m)

Hans Dau (m)

Rune Rydén (m)

Elisabeth Fleetwood (m)